

УДК 338.27

ВПЛИВ COVID-19 НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Вагнер Ірина Михайлівна,кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*e-mail: vim280707@meta.ua; ORCID ID: 0000-0003-4928-4772***Демко Ірина Іванівна,**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876*

Анотація. Висвітлено вплив пандемії COVID-19 на економіку країн Європи і США, а саме: подано статистичні дані щодо рівня ВВП і розвитку світової економіки в цілому. Розглянуто позиції керівництва відомих міжнародних компаній щодо впливу COVID-19 на їхню діяльність. Проаналізовано першочергові заходи підтримки підприємств та організацій урядами Європейських країн і США, пов'язаних із пандемією COVID-19. Розкрито вплив COVID-19 на діяльність певних секторів економіки України. Наведено прогнози провідних учених-економістів щодо подальшого розвитку малого і середнього бізнесу в Україні після завершення пандемії COVID-19. Наголошено, що Україна повинна використовувати як грошові, так і фінансові інструменти в пакеті допомоги, зокрема, на відміну від більшості країн, Національний банк України має можливість знизити ставку дисконтування. При цьому безпосереднім пріоритетом має бути адекватне фінансування системи охорони здоров'я та її готовність до цього безпрецедентного виклику. Запропоновано власне бачення впливу пандемії COVID-19 на розвиток малого і середнього бізнесу.

Ключові слова: COVID-19, економіка, облікова ставка, ВВП, малий і середній бізнес.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 3; бібл.: 12.

THE IMPACT OF COVID-19 ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS IN UKRAINE

Vagner I.,

Ph. D. of Economics,

Associate Professor of Accounting and Taxation Department
of the Lviv Educational-Scientific Institute of SHEI «Banking University»*e-mail: vim280707@meta.ua; ORCID ID: 0000-0003-4928-4772***Demko I.,**

Ph. D. of Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Accounting and Taxation Department
of the Lviv Educational-Scientific Institute of SHEI «Banking University»*e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876*

Abstract. The impact of the COVID-19 pandemic on European and U.S. economies is highlighted in the article, namely it is presented statistics on the GDP level and the development of a global economy.

Ukraine is also an exporter of primary commodities, such as metals, and the price for them is likely to fall significantly due to falling demand in world markets. The price of copper has already fallen by 16 percent in the one month alone. Prices for iron and steel are likely to have the same trend.

The crisis of 2009, when the fall in metal prices reached 40 percent, led to a 15 percent decrease in Ukraine's GDP. However, the impact of COVID-19 should be expected to be less, as decline in prices for other commodities, such as food and agricultural products, are expected to be smaller and a serious fall in oil prices will have a positive effect on the competitiveness of Ukrainian exports.

The authors consider the top management positions of the well-known international companies on the COVID-19 impact on the functioning of the companies.

The immediate measures of government support for enterprises and organizations in Europe and the USA in connection with the COVID-19 pandemic are analyzed.

The impact of the COVID-19 on the activity of some sectors of the economy of Ukraine is disclosed.

The further development forecasts for small and medium-sized enterprises in Ukraine of leading scientists and economists after the pandemic are given. In order to prevent the negative scenario, governments are announcing aid packages aimed at supporting the financial markets, businesses and the general public. Ukraine should use both monetary and fiscal instruments in the assistance package. Unlike most countries, the National Bank of Ukraine has the opportunity to reduce the discount rate, which is currently 10%. The government must support the economy with all available resources, even at the expense of Ukraine's national debt. The immediate priority is, of course, adequate funding for the healthcare system so that it is ready for this unprecedented challenge.

The authors propose their own vision of the impact of the COVID-19 pandemic on the small and medium business development.

Keywords: COVID-19, economy, discount rate, GDP, small and medium business.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 3; bibl.: 12.

JEL Classification A13

ВЛИЯНИЕ COVID-19 НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Вагнер Ирина Михайловна,

кандидат экономических наук,

доцент кафедры учета и налогообложения

Львовского образовательно-научного института

ГБУЗ «Университет банковского дела»

e-mail: vim280707@meta.ua; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876

Демко Ирина Ивановна,

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры учета и налогообложения

Львовского образовательно-научного института

ГБУЗ «Университет банковского дела»

e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876

Аннотация. Освещены влияние пандемии COVID-19 на экономику стран Европы и США, а именно: подано статистические данные по уровню ВВП и развития мировой экономики в целом. Рассмотрены позиции руководства известных международных компаний по влиянию COVID-19 на их деятельность. Проанализированы первоочередные меры поддержки предприятий и организаций, правительствами Европейских стран и США, связанных с пандемией COVID-19. Раскрыто влияние COVID-19 на деятельность определенных секторов экономики Украины. Приведены прогнозы ведущих ученых-экономистов по дальнейшему развитию малого и среднего бизнеса в Украине, после завершения пандемии COVID-19. Предложено собственное видение влияния пандемии COVID-19 на развитие малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: COVID-19, экономика, учетная ставка, ВВП, малый и средний бизнес.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 3; библи.: 12.

Вступ. У міру поширення спалаху COVID-19 найбільші світові компанії виявили занепокоєння щодо можливих розірваних угод із поставок сировини і матеріалів, зупиненого виробництва і порожніх магазинів.

Mastercard, Microsoft, Apple та United Airlines пропонують ознайомитись з тим, як вірус впливає на поведінку споживачів і бізнес-настрої. Опубліковані ними корпоративні бюлетені, а також те, що роблять керівники у відповідь, може визначити, який еконо-

мічний збиток завдає спалах COVID-19 і чи наступає рецесія.

Деякі компанії висловлюють оптимізм щодо того, як урядам вдається стримувати розповсюдження вірусу, і щодо заходів, які вони впроваджують для підтримки бізнесу. Разом з тим керівники бачать реальну загрозу для своїх підприємств, розуміють, що можуть втратити інвестиції, та навіть передбачають звільнення працівників. Це, у свою чергу, ще більше приглушить економічну активність.

Зниження на фондовому ринку найбільш стрімке з моменту фінансової кризи, свідчить про те, що інвестори готуються до набагато гірших новин. Головною вразливістю для підприємств у США та Європі є їхня зростаюча залежність від Китаю як постачальника і замовника протягом останніх 10 чи 20 років [1].

Аналіз досліджень і постановка завдання. На нинішній день питання впливу COVID-19 на економічний розвиток підприємництва у світі, а в Україні зокрема, вивчають багато вчених-економістів та аналітиків, зокрема: Джин Маркс, Нуріел Рубіні, Андрій Безп'ятов, Сергій Фурса, Андерс Ослунд, Ярослав Жалілов, Василь Фурман, Анатолій Амелін і багато інших. Проте це питання потребує всебічного аналізу і щоденного моніторингу ситуації, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Результати дослідження. Консалтингова компанія McKinsey & Company окреслила три сценарії розвитку кризи. Найм'якший варіант — це ліквідація спалахів коронавірусу до II кварталу 2020 року. У такому разі глобальний ВВП замість 2,5 зросте десь на 2 %. Якщо пандемію не вдасться побороти протягом першого півріччя, зростання світової економіки не перевищить 1,5 %. У разі затяжної пандемії і розростання хвороби протягом II—III кварталів може відбутися падіння глобального ВВП на 1,5 % [2].

Видання Business Insider зв'язалося з низкою компаній, щоб дізнатися, як вони боролися зі спалахом коронавірусу.

Ось як деякі мережі магазинів і закладів швидкого харчування, великі корпорації та модні бренди реагують на коронавірус (табл. 1).

Таблиця 1

Позиція керівництва відомих міжнародних компаній щодо впливу COVID-19 на їхню діяльність

Найменування компанії	Позиція на ринку і думки керівництва
Burberry	Генеральний директор Burberry Марко Гоббетті визнав, що спалах став серйозною проблемою для Burberry та інших дорогих модних брендів. 24 із 64-х магазинів бренду в Китаї закриті, у той час як у 40 інших точках продажу діють «скорочені години роботи» та помітне «значне зниження обсягів продажів». Гоббетті стверджує, що компанія «вживає пом'якшувальних дій і всіх запобіжних заходів, щоб допомогти забезпечити безпеку та добробут своїх працівників».
Starbucks	Компанія заявила, що її стратегія у фінансовій сфері не змінилася у відповідь на поширення вірусу, хоча вона відстежує такі фактори, як зниження відвідуваності та «збоїв в роботі».
Victoria's Secret	Аналітики Morgan Stanley опублікували замітку 2 березня, в якій розглядається вплив коронавірусу на Victoria's Secret. Вони написали, що керівництво материнської компанії L Brands «підкреслило, що Китай є важливим джерелом сировини для всього бізнесу». Проте запуск певних моделей білизни та одягу для весняного модельного ряду Victoria's Secret буде відтерміновано на період від двох до чотирьох тижнів.
Apple	Представники Apple заявили, що компанія скорочує цільові прибутки в першому кварталі. «Apple міцно стоїть на ногах, перебої є тимчасовими», — відзвітували в компанії.
Tesla	У березні акції Tesla впали на 22 %, а сам Ілон Маск втратив 5,5 млрд дол.
Amazon	Прибутки Amazon за один тиждень місяця березня скоротилися на 6,4 млрд дол.

Примітка. Складено за [1; 3].

Слід відмітити, що уряди країн Європи виявили готовність підтримувати бізнес, оскільки там уже довгий час існують державні програми, зареєструвавши

в яких підприємство, роботодавець може зберегти як власні фінансові ресурси, так і робочі місця, отримавши від фінансування тимчасового безробіття (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи підтримки підприємств та організацій урядами Європейських країн і США, пов'язаних із пандемією COVID-19

Країна	Заходи підтримки
Німеччина	Німецький Бундестаг ухвалив одразу низку соціальних пакетів з підтримки підприємств і громадян у період пандемії коронавірусу на загальну суму понад 750 мільярдів євро. Для допомоги малому бізнесу і громадянам буде виділено 156 мільярдів євро, які передбачають, серед іншого, скорочення податкових надходжень на 33,5 мільярда євро через податкові канікули. 50 мільярдів євро з цих грошей буде виділено на підтримку самозайнятих громадян, а також малих підприємств. Серед заходів соціальної підтримки населення: орендарі повинні бути захищені від втрати житла, навіть за наявності боргів з орендної плати.
Франція	Французький уряд виділив 8,5 мільярда євро, щоб допомогти компаніям, які тимчасово відсторонили співробітників від роботи через карантин, виплачувати зарплати. Уряд Франції пообіцяв забезпечити збереження всіх робочих місць після закінчення кризи. Упроваджена система дозволяє скоротити виплати працівникам до 70 % за умови, якщо зарплата перевищує мінімальну в 4,5 рази. При цьому держава зобов'язується повністю компенсувати витрати підприємств на виплати працівникам.
Велика Британія	Уряд Великої Британії послаблює законодавство про банкрутство, щоб дозволити підприємствам, які не можуть погасити борги через падіння економіки на тлі карантину, могли продовжувати діяльність. Буде введено положення, яке тимчасово усуває персональну відповідальність директорів компанії під час пандемії. Також у Сполученому Королівстві облікова ставка була знижена утретє — з 0,75 до 0,25 %.
Італія	На початку березня були введені податкові пільги для бізнесу. На боротьбу з економічними наслідками хвороби уряд країни виділить 25 млрд євро, частина цих коштів буде спрямована на виплату субсидій тим, хто залишився без роботи. Також збільшують гарантійний фонд для кредитування малого і середнього бізнесу. Влада обіцяє компенсації компаніям, які втратили більше ніж 25 % прибутку.

Країна	Заходи підтримки
Фінляндія	Уряд виділив у цілому 15 мільярдів євро на порятунок фінської економіки в умовах поширення коронавірусу. Усім підприємцям, включаючи фрілансерів, нададуть право тимчасово отримувати допомогу з безробіття — протягом трьох місяців. Пенсійні внески будуть відстрочені на три місяці. Компанії отримають можливість перенести виплату податків за березень — травень на більш пізній термін. Причому всі ці заходи будуть фінансуватися за рахунок нових кредитів, які візьме держава. Окремо уряд підтримує авіацію, яка зазнала збитків: національній авіакомпанії Finnair мають надати фінансову допомогу в розмірі 600 мільйонів євро.
США	США виділили 2 трильйони доларів, які будуть витрачені на виплати американським громадянам і бізнесу, щоб запобігти економічним наслідкам і дати поштовх для розвитку бізнесу: - планується здійснити одноразову виплату 1 200 доларів для всіх осіб, чий річний дохід становить до 75 000 доларів. Також виплату отримають і ті, чий дохід становить від 75 000 до 99 000 доларів на рік, але що вищий дохід — то меншою буде виплата; 377 мільярдів доларів буде виділено у формі допомоги малому бізнесу; - щотижневі допомоги із безробіття протягом 4 місяців будуть виплачуватися в більшому розмірі — на 600 доларів більше; - будуть введені суворіші умови для Фонду корпоративного добробуту на суму 500 мільярдів доларів, щоб забезпечити, що будь-яка корпорація, яка отримує фінансову допомогу, не звільняє працівників, які не урізують заробітну плату або пільги, не надсилає на роботу за кордон і т. д. Деякі найбільші кредитори США пообіцяли надати пільгові періоди іпотечним позичальникам, які постраждали від кризи. Також законом фінансуються й інші сфери суспільного життя, у першу чергу — медицина, на яку буде виділено близько 300 мільярдів доларів.
Польща	Урядом створено проєкт під назвою «Економічний і соціальний антикризовий щит для безпеки підприємців і працівників у зв'язку з пандемією вірусу SARS-Cov-2». Він коштуватиме близько 52 мільярдів доларів. Ці кроки включають захист працівників від втрати робочих місць, підтримку охорони здоров'я, безпеку фінансової системи, підтримку підприємців і державні інвестиції. Наприклад, держава покриватиме 40 % заробітної плати працівників компаній для того, щоб їх не звільнили. Самим же працівникам дозволять затримувати виплати за соціальним страхуванням.
Україна	Відповідно до рішення Верховної Ради, яка ухвалила Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямовані на забезпечення соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019): - роботодавцю буде виплачуватися допомога із часткового безробіття для працівників, чий робочий час скорочено в результаті карантину. Виплата передбачає компенсацію 2/3 заробітної плати працівника в разі скорочення або зупинки виробництва. При цьому розмір такої допомоги не може перевищувати розміру мінімальної заробітної плати; - підвищені річні ліміти для фізичних осіб — підприємців; - тимчасово, на період карантину (і до кінця місяця, в якому закінчується карантин), звільняються від ПДВ операції з ввезення, постачання на територію України товарів, потрібних для виконання заходів, спрямованих на попередження COVID-19 (лікарські засоби, медичні вироби, медичне обладнання); - запроваджено податкові знижки для деяких платників податків. Крім того, парламентарії внесли зміни до Податкового кодексу, відповідно до яких: - за порушення податкового законодавства, вчинені в період з 1 березня 2020 до 30 квітня 2020-го не застосовуються штрафні санкції; - встановлено мораторій на проведення документальних і фактичних перевірок з 18 березня до 18 травня 2020 року; - продовжений до 1 липня 2020 термін подання річної декларації про майновий стан і доходи; - не нараховується і не сплачується в період з 1 березня 2020 року до 30 квітня 2020-го плата за землю; - об'єкти нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, з 1 березня до 30 квітня 2020 року. Власні кроки для підтримки економіки зробив і Національний банк України: - знижено облікову ставку до 10 % — це означає здешевлення фінансової допомоги банкам і опосередковано — меншу вартість кредитів для бізнесу і громадян, а також зменшення ризиків від проблемних кредитів; - рефінансування (позики комерційним банкам): 13 та 20 березня було виділено на підтримку фінансових установ загальною сумою 17 мільярдів гривень; - скасування виїзних перевірок банків; - зобов'язання банкам не нараховувати пеню та штрафи клієнтам; - запровадження кредитні канікули для бізнесу, який постраждав від карантину.

Примітка. Складено за [4; 5].

Отже, детально проаналізувавши дії урядів країн Європи і США, можна зазначити, що уряд України пом'якшив зовнішній тиск на бізнес за рахунок надання деяких пільг і знижок, а також мінімальної компенсації заробітної плати для роботодавців, тим не менш, цього звичайно буде недостатньо для підтримки життєдіяльності малого і середнього бізнесу в Україні.

Усі ці заходи мають дещо послабити навантаження на український бізнес, проте, на наш погляд, це не суттєво вплине на загальне зниження ділової активності та не компенсує суттєвої втрати прибутків.

До малого і середнього бізнесу зараховують підприємства, які за кількістю працівників, обороту і доходу не перевищують установлені межі. Малі та середні підприємства вважаються надзвичайно динамічними, оскільки можуть швидко реагувати на потреби ринку. Водночас на розвиток малого і середнього бізнесу сильно впливає загальний бізнес-клімат у країні.

З початком карантину малому і середньому бізнесу в Україні, особливо задіяному у сфері обслуговування, розваг і харчування, довелося закритися. Деякі компанії ще змогли перейти на інші форми роботи,

однак така реструктуризація зажадала значного скорочення персоналу. При цьому зобов'язання компаній перед найнятими працівниками залишаються — їм не можна не виплачувати зарплати, не можна звільнити,

а відпустку за свій рахунок для багатьох буде непосильним тягарем — багато хто живе у кредит і місяць-два без зарплати можуть залишити їх без майна (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив COVID-19 на діяльність певних секторів економіки України

Вид підприємницької діяльності	Вплив COVID-19 на діяльність
Громадське харчування	За даними компанії з автоматизації ресторанів Poster, після двох тижнів карантину 2 500 українських закладів припинили роботу. Це 63 % від усіх клієнтів компанії в Україні. Таким чином, можна припустити, що зараз у країні не працюють приблизно 30 000 закладів. Продажі закладів громадського харчування в Україні з 23 до 29 березня скоротилися в середньому на 73 % у порівнянні з аналогічним періодом до карантину. Продажі різко знизилися не тільки у столиці (на 78 %), а й у всіх найбільших обласних центрах. Так, у Львові показник просів у середньому на 78 %, у Харкові — на 73 %, у Дніпрі — на 65 %, в Одесі — на 60 %. У ресторанному бізнесі без роботи залишилось понад 160 тисяч осіб. Тільки у клієнтів Poster зараз не працює 13 000 співробітників.
Ринок нерухомості	За даними сервісу подовгової оренди житла Dobovo, ціни на оренду нерухомості впали приблизно у три рази.
Служба таксі	Кількість замовлень великої служби таксі Bond, яка працює в Києві та Одесі, впала майже у три рази, каже її засновник Петро Обухов.
Судова система	За час карантину в Україні було перенесено понад 5 000 судів. Закон про забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусу передбачає проведення засідань онлайн. Однак поки що механіку введення цієї практики не прописано. Зараз частину судових засідань переносять на невизначений термін, а ще частину справ пропонують розглянути без участі сторін.

Примітка. Складено за [6].

Згідно з опитуванням Співки українських підприємців (СУП), станом на квітень 2020 року майже 60 % власників бізнесу продовжують діяльність під час обмежень (це переважно великий і середній бізнес), ще 29 % — припинили роботу (характерно для мікробізнесу). При цьому 51 % підприємств здатні протриматися лише один місяць, а кожен четвертий бізнес — витримає 2—3 місяці роботи в умовах карантину і не збанкрутувати; 6 % підприємців повністю закрили бізнес, у цю категорію потрапив переважно мікро- і малий бізнес. Лише 3 % респондентів вказують, що їхній бізнес зможе працювати тривалий час за необхідних умов (орендні канікули, віддалений доступ для співробітників, перегляд бізнес-моделі).

Третина власників бізнесу (переважно мікро-), заявляють про падіння доходів на 90—100 % з початку карантину. Ці ж підприємці вже звільнили до 50 % штату співробітників.

Власники малого і середнього бізнесу говорять про зменшення доходів на 25—50 % порівняно з до- карантинним періодом і вже звільнили від 10 до 25 % працівників. Втрати прибутків великих підприємств становлять 10—25 %, там прогнозується скорочення штату на 25 % до кінця обмежувальних заходів [7].

За даними дослідження СУП, третина власників бізнесу (переважно мікро-), звільнили до 50 % штату співробітників. Кількість вакантних місць теж падає. За даними Work.ua, за два тижні загальна кількість вакансій скоротилася в 1,8 раза, а кількість нових пуб-

лікацій вакансій — у 2,5 раза. Кількість компаній з активними вакансіями скоротилася на 25 %.

Від державної влади підприємці очікують, першочергово, фінансової підтримки; 29 % власників бізнесу вважає, що вона має здійснюватися у формі тимчасового звільнення від сплати податків або ж принаймні в їхньому істотному зниженні (податкові канікули, тимчасова відміна ЄСВ, ПДФО).

Водночас у нещодавно ухвалених «антикризових» законах на підтримку економіки № 3275 і підписаному № 533-ІХ відповідні пропозиції бізнесу не були враховані.

Співка українських підприємців закликала владу звільнити від сплати ЄСВ і ПДФО до кінця року увесь бізнес, який не скорочує персонал в умовах простою виробництва. Мета цієї ініціативи — не зекономити на фонді оплати праці, а дати можливість роботодавцям утримати робочі місця в період наявної кризи.

За розрахунками СУП, у разі відміни ЄСВ і ПДФО для окремих видів діяльності уряд зможе фінансово підтримати майже два мільйони своїх громадян (1 408,2 тис. зайнятих юридичних осіб і 546,5 тис. у ФОПів) [7]. Ще 9% підприємців (переважно дрібні) очікують зменшення розмірів орендної плати. Серед інших очікуваних кроків і пропозицій до влади також: компенсації втрат роботодавцям і працівникам, державні кредити та держзамовлення (по 5—6 % відповідно).

Заслугує на увагу опитування, яке проводила «Європейська бізнес-асоціація» серед представників малого бізнесу, згідно з яким через економічні

наслідки пандемії коронавірусу 18 % підприємців розглядають закриття власного бізнесу; 78 % опитаних повідомляють про втрати до 75 % доходів і тільки 4 % говорять про збільшення прибутку.

Також за результатами опитування 41 % опитаних планують адаптувати зарплату персоналу, 33 % ще не визначилися, а 26 % власників підприємств збережуть виплати в такому самому розмірі.

Через пандемію на 31 % підприємств доведеться зменшити кількість працівників, 21 % ще не визначилися. При цьому майже половина — 48 % опитаних підприємців — не планують жодних скорочень.

При цьому, якщо карантин триватиме ще невизначений період, 47 % шукатимуть нові можливості для розвитку. Водночас 22 % опитаних будуть змушені закрити бізнес. Проте, як зазначають у ЄБА, через непрогнозованість ситуації настрої бізнесу ще можуть змінитися [8].

Як демонструють результати опитування, українські підприємці опинилися у складних умовах для існування — мультиплікаційний ефект від поширення вірусу в країні, за різними сценаріями, призведе до 4—9 % падіння ВВП цього року через закриття бізнесів і суттєві скорочення персоналу; 42 % опитаних підприємців частково або повністю скоротили свій штат, 63 % — прогнозують скорочення до кінця карантину. Мільйони людей опиняться без роботи, якщо бізнес не отримає належної підтримки з боку держави.

У зв'язку з цим, окрім тимчасового скасування ЄСВ та ПДФО, Спілка продовжує наголошувати на доцільності радикальних заходів на підтримку бізнесу:

по-перше, потрібно звільнити від оподаткування податком на прибуток найбільш постраждалі сфери: заклади культури (кінотеатри та ін.), підприємства туристичної сфери;

по-друге, потрібно надати можливість усім роботодавцям можливість отримати часткову допомогу за своїх працівників, якщо їм скорочено час та обсяги роботи, у зв'язку із запобіганням поширенню пандемії;

по-третє, треба ввести мораторій на всі перевірки бізнесу до кінця року, щоб підприємці мали можливість економічно «оговтатися» від кризи, а не займатися адмініструванням [7].

Слід зазначити, що будь-яка криза — це можливість для трансформації та розвитку бізнесу. Під час кризи будуть змінюватися вподобання і попит споживачів, з'являться нові ніші для бізнесу. Важливо не пропустити такі можливості і українським підприємцям.

Отже, реакція та дії бізнесу під час кризи мають бути швидкими. Будь-які плани та стратегії повинні постійно переглядатись залежно від змін ситуації. Важливо, щоб координація таких дій відбувалась завдяки лідерству власників або керівників компаній.

На наш погляд, можна виділити такі кроки, які можуть поліпшити фінансову ситуацію малого і середнього бізнесу після виходу їх із карантину:

- реструктурувати і відтермінувати борги та позики від партнерів і фінансових інституцій;
- переглянути умови оплати оренди нерухомості, попросивши значну скидку або відтермінування;
- перевести максимальну кількість співробітників на спрощену систему оподаткування для зниження податкового навантаження;
- скоротити або відправити в тимчасові відпустки без оплати некритичний персонал, але одночасно гарантувати критичному персоналові компанії, що вони будуть захищені під час кризи. Замість скорочення, якщо є така можливість, персонал можна перевести на інші типи роботи (наприклад, розроблення нових послуг і продуктів, попит на які з'явився під час кризи, або планування і підготовка до відновлення роботи компанії після кризи) або навіть тимчасово позичити іншим компаніям, навіть зі скидкою;
- обмежити найм нового персоналу. Дуже ймовірно, що незабаром ринкові зарплати для певних професій знизяться і на ринку з'явиться багато вільних професіоналів [9];
- компенсація вартості робіт консультантів, які допомагають компанії знайти нову бізнес-модель і не закритись;
- підтримка підприємств, які перейшли в онлайн (пільги, пряма допомога);
- державні закупівлі для підтримки малого і середнього бізнесу.

Слід відмітити, що підприємці України пропонують свою стратегію відновлення й тактику «виживання» для малого і середнього бізнесу, яка включає:

- тотальну оптимізацію витрат в усьому;
- перемовини щодо зняття / зменшення оренди, відстрочення за кредитами на період карантину;
- збереження ключових працівників / команди шляхом переорієнтації бізнесу та дотацій із власних кишень;
- лише вимушене часткове звільнення або зменшення зарплати;
- переорієнтацію / адаптацію бізнесу в нових умовах (наприклад, заклади харчування на доставку й самовивезення; івентіндустрія — заходи онлайн);
- переведення бізнесу в онлайн-формати: управління, комунікація з клієнтами, реклама [10].

Отже, слід зазначити, що наслідки пандемії коронавірусу суттєво вплинуть на економічний розвиток держави, адже сповільнення світової економіки може призвести до згасання ділової активності в Україні, що автоматично означатиме зростання безробіття.

Серед довгострокових ефектів впливу кризи на українську економіку в Національному банку України називають скорочення експорту і зниження привабливості боргових цінних паперів уряду. Крім того, ситуація погіршиться і з борговими зобов'язаннями. І в комплексі — усі ці фактори точно вплинуть на знецінення гривні. Точну глибину девальвації національної валюти спрогнозувати не може ніхто, проте Національний банк за один тиждень березня витратив близько 1 мільярда доларів накопичених резервів, аби втримати гривню від стрімкого падіння, хоча вітчизняна валюта лише за один тиждень березня девальвувала на 1,7 гривні за долар. Вочевидь, чергова девальвація спричинить зростання цін.

Рейтингове агентство S&P Global Ratings уже відреагувало на події і знизило прогноз зростання ВВП України 2020 року із трьох до 2,5 %. Bank of America вважає, що економіка нашої країни за 2020 рік зросте не більше ніж на 1,2 %. Хоча в попередньому прогнозі BofA фігурувала цифра 3,5 % [11].

У свою чергу, МВФ подає свої невтішні прогнози щодо України, а саме: за підсумками 2020 року, прогнозується падіння економіки на 7,7 %. Рівень інфляції 2020-го в Україні прогнозують у розмірі 4,5 % — з подальшим зростанням до 7,2 % 2021 року [12].

Великих втрат зазнають малий і середній бізнес. Насамперед, постраждають туристична галузь, сфера надання послуг і перевезення. Крім того, в уряді вже зафіксували недоотримання за лютий — березень 2020 року близько 20 % запланованих коштів надходжень від митниці.

Проте слід виділити й оптимістичний прогноз Андерса Ослунда, старшого наукового співробітника «Атлантичної ради» у США, який зазначає, що Україні буде легше, ніж більшість інших країн, виходити з кризи. Зокрема, через те, що сільське господарство страждає найменше. Це головний продукт експорту. Так само, як і залізна руда — продають добре, а от сталь — погано. Це три головні продукти, які Україна експортує. Туризм у світі зупинився, але для України — це не головне. Україна досить швидко і рано почала запроваджувати заходи проти поширення коронавірусу — і це було правильно. Країну треба було закрити і брати ситуацію під контроль. Але є і негатив-

ний бік. Це — фінанси. Україна дуже сильно залежить від міжнародного фінансування. Фінансування від МВФ особливо важливе. І зараз, імовірно, договір про співпрацю з МВФ буде, оскільки Верховна Рада ухвалила «банківський» закон. Це означатиме, що Україні буде легше виходити з кризи [12].

Поділяємо думку Сергія Фурси, інвестиційного банкіра, спеціаліста відділу продажів боргових цінних паперів Dragon Capital, щодо можливих двох сценаріїв розвитку подій — оптимістичний і песимістичний сценарії. Оптимістичний — передбачає співпрацю з МВФ, проте песимістичний каже про те, що її не буде. Це ключові відмінності, від яких усе залежить. Оптимістичний сценарій також передбачає падіння економіки, але помірну інфляцію. Водночас цей сценарій передбачає, що економіка почне швидке відновлення вже з осені. Коли скасують карантин, то і світова економіка, і українська економіка можуть почати відновлюватися вже у вересні. У результаті отримаємо падіння економіки десь на рівні 4,5 %, і курс гривні десь близько 30 грн за один долар на кінець року, а наступного року знову економіка повернеться до зростання.

Якщо розглядати сценарій без співпраці з МВФ, то він передбачає набагато глибше падіння економіки, яке не буде передбачати відновлення восени. Відмова від співпраці з МВФ означає або дефолт, або такі самі наслідки, як дефолт, без слова «дефолт», передбачає глибоку девальвацію, паніку серед населення, вплив інвестицій і дуже обережне ставлення всіх економічних агентів до українських перспектив у найближчі кілька років» [12].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що головне завдання будь-якого вітчизняного підприємства — це забезпечення ухвалення ефективних і дієвих управлінських рішень та делегування повноважень у дистанційному режимі. І в цьому контексті бізнес, що має сильну онлайн-складову, виграватиме в тих, хто консервативний і звик працювати офлайн.

Отож, сьогоднішня ситуація, яка викликана пандемією COVID-19, — це саме час для розвороту, який дозволить не тільки пережити кризу, а й отримати переваги перед конкурентами в довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури

1. Коронавірус vs бізнес [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mbusinesspartner.com.ua/koronavirus-vs-business>.
2. Ульянова Н. Вірус рецесії: що буде зі світовою економікою після пандемії [Електронний ресурс] / Н. Ульянова. — Режим доступу : <https://mind.ua/openmind/20200918-virus-recesiyi-shcho-bude-zi-svitovoyu-ekonomikoyu-pislya-pandemiyi>.
3. Попадюк Ф. Коронавірус і технологічний сектор: кого вдарило, кого зачепило, а хто скористався кризою [Електронний ресурс] / Ф. Попадюк. — 2020. — Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/17/658186>.
4. Як уряди різних країн підтримують бізнес під час карантину? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://rubryka.com/article/state-support-business>.
5. Солонина Є. Карантин через COVID-19. Як захистити економіку і допомогти українцям? [Електронний ресурс] / Є. Солонина. — Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/30505059.html>.

6. Бізнес на карантині: статистика від Опендатабот [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://news.dtki.ua/society/economics/61843>.
7. Коронавірус VS бізнес: половина підприємців протримається на карантині не більше місяця [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/2/658857>.
8. Мартинюк В. Опитування: Кожен п'ятий малий бізнес в Україні може закритися. Третина планує скорочення [Електронний ресурс] / В. Мартинюк. — Режим доступу : <https://thebabel.com.ua/news/41661-opituvannya-kozhenn-p-yatyy-maliy-biznes-v-ukrajini-mozhe-zakritisya-tretina-planuye-skorochennya>.
9. В умовах коронавірусу. Що робити малому та середньому бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://sme.gov.ua/covid19/v-umovah-koronavirusu-shho-robyty-malomu-ta-serednomu-biznesu>.
10. Штогрін І. «Вижити у карантин»: як рятується малий і середній бізнес і чого очікує від держави [Електронний ресурс] / І. Штогрін. — Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/karantyn-biznes-zbytky-dergava/30523993.html>.
11. Наслідки карантину: що буде з економікою України після епідемії коронавірусу [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/17/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/naslidky-karantynu-bude-ekonomikoyu-ukrayiny-pislya-epidemiyy-koronavirusu>.
12. Лазур В. Сценарії виходу з кризи. Як може розвиватися економіка України після карантину [Електронний ресурс] / В. Лазур. — Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/30568531.html>.

References

1. *Koronavirus vs biznes [Coronavirus vs business]*. (n. d.). Retrieved from <http://mbusinesspartner.com.ua/koronavirus-vs-bizness> [in Ukrainian].
2. Ulianova, N. (n. d.). *Virus retsesii: shcho bude zi svitovoiu ekonomikoiu pislia pandemii [Recession virus: what will happen to the world economy after a pandemic]*. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20209018-virus-recesiyi-shcho-bude-zi-svitovoyu-ekonomikoyu-pislya-pandemiyy> [in Ukrainian].
3. Popadiuk, F. (2020). *Koronavirus i tekhnolohichniy sektor: koho vdarylo, koho zachepilo, a khto skorystavsia kryzoiu [Coronavirus and technology sector: who was hit, who was affected, and who took advantage of the crisis]*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/17/658186/> [in Ukrainian].
4. *Yak uriady riznykh krain pidtrymuiut biznes pid chas karantynu? [How governments in different countries support business during quarantine?]*. (n. d.). Retrieved from <https://rubryka.com/article/state-support-business/> [in Ukrainian].
5. Solonyna, Ye. (n. d.). *Karantyn cherez COVID-19. Yak zakhystyty ekonomiku i dopomohty ukrainsiam? [Quarantine through COVID-19. How to protect the economy and help Ukrainians?]*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/30505059.html> [in Ukrainian].
6. *Biznes na karantyni: statystyka vid Opendatabot [Business in quarantine: statistics from Opendatabot]*. (n. d.). Retrieved from <https://news.dtki.ua/society/economics/61843> [in Ukrainian].
7. *Koronavirus VS biznes: polovyna pidpriemstiv protymaetsia na karantyni ne bilshe misiatsia [Coronavirus VS business: half of entrepreneurs will remain in quarantine for no more than a month]*. (n. d.). Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/2/658857/> [in Ukrainian].
8. Martyniuk, V. (n. d.). *Opytuvannia: Kozhen piatyi maliy biznes v Ukraini mozhe zakrytysia. Tretyna planuye skorochennia [Poll: Every fifth small business in Ukraine may close. A third plans to cut]*. Retrieved from <https://thebabel.com.ua/news/41661-opituvannya-kozhenn-p-yatyy-maliy-biznes-v-ukrajini-mozhe-zakritisya-tretina-planuye-skorochennya> [in Ukrainian].
9. *V umovakh koronavirusu. Shcho robyty malomu ta serednomu biznesu [Under conditions of coronavirus. What small and medium business should to do]*. (n. d.). Retrieved from: <https://sme.gov.ua/covid19/v-umovah-koronavirusu-shho-robyty-malomu-ta-serednomu-biznesu> [in Ukrainian].
10. Shtohryn, I. (n. d.). *«Vyzhyty u karantyn»: yak riatuietsia maliy i serednii biznes i choho ochikuie vid derzhavy [«Survive in quarantine»: how small and medium-sized businesses are saved]*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/karantyn-biznes-zbytky-dergava/30523993.html> [in Ukrainian].
11. *Naslidky karantynu: shcho bude z ekonomikoiu Ukrainy pislia epidemii koronavirusu [Consequences of quarantine: what will happen to the economy of Ukraine after the coronavirus epidemic]*. (2020). Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/17/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/naslidky-karantynu-bude-ekonomikoyu-ukrayiny-pislya-epidemiyy-koronavirusu> [in Ukrainian].
12. Lazur, V. (n. d.). *Stsenarii vykhodu z kryzy. Yak mozhe rozvyvatsia ekonomika Ukrainy pislia karantynu [Scenarios for overcoming the crisis. How can Ukraine's economy develop after quarantine]*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/30568531.html> [in Ukrainian].